

SOCIOLINGÜÍSTICA I CONTACTE DE LLENGÜES: EL RASTRE DEL CATALÀ EN EL DISCURS ESPANYOL

Maria Teresa TURELL

1. INTRODUCCIÓ

1.1. *Una mica d'història*

Altres articles¹ sobre sociolingüística i contacte de llengües a Catalunya (PUJADAS i TURELL, 1993; PUJOL i TURELL, 1993, i TURELL en premsa), han tractat de les diferents manifestacions del contacte espanyol-català des del punt de vista de les alternances a l'espanyol que produeixen els catalanoparlants, o de les paraules espanyoles que els catalanoparlants manllevan. L'objectiu central d'aquest article és presentar les diferents manifestacions del contacte de llengües a Catalunya en la direcció contrària, observant el rastre que el català deixa en el discurs espanyol, i identificar fenòmens concrets dels contacte de llengües, per poder emmarcar-los en la modalitat de discurs que els immigrants castellanoparlants a Catalunya reflecteixen quan interaccionen entre ells, o bé, quan ho fan amb algun membre del grup catalanoparlant. L'objecte d'estudi, doncs, són les dues comunitats que conviuen a la Canonja, entitat local menor de la comarca tarragonina, però sobretot, alguns dels aspectes de les interaccions dels membres d'ambdues comunitats i les manifestacions lingüístiques d'aquestes interaccions.

Un segon objectiu que aquest article pretén assolir és proposar criteris objectius de definició i d'identificació dels diferents fenòmens del contacte de llengües, sobretot les alternances d'una sola paraula i els préstecs, i també els préstecs coneguts com *nonce*, tractats en diversos articles sobre el contacte de llengües a diverses comunitats (POPLACK i SANKOFF, 1984; SANKOFF, POPLACK i VANNIARAJAN, 1990).

1.2. *El context d'anàlisi*

Una pauta comuna a tots els articles sobre contacte de llengües a Catalunya,² inclòs aquest, és la consideració d'un context d'anàlisi que no sols té en compte els factors lingüístics que marquen l'ocurrència d'un determinat fenomen de contacte de llengües, sinó que considera altres factors de caire sociolingüístic i pragmàtic que restringeixen l'ús de la llengua en situacions socials, i per tant, lingüístiques.³ En aquest estudi, els factors sociolingüístics i pragmàtics tenen molt a veure amb les hipòtesis inicials, en el sentit que l'exis-

1. En aquests articles es presenta un diagrama globalitzador que pretén enumerar i definir tots i cadascun dels fenòmens del contacte de llengües que han estat analitzats per diversos investigadors de diferents països en els diferents *Symposia* de la European Science Foundation (1990a, 1990b, 1990c i 1991).

2. Em refereixo als esmentats més amunt i a d'altres publicats per investigadors del contacte de llengües a Catalunya.

3. De fet, si es consideren les aportacions dels lingüistes de Catalunya al debat sobre canvi de codi i alternança de llengües, totes coincideixen en l'ús d'un enfocament funcional i pragmàtic. Vegeu en aquest sentit, BOIX, 1990; TUSÓN, 1990; NUSSBAUM, 1990; BASTARDAS, 1991; CAMBRA, 1991; BIERBACH, 1991; PUJOL, 1991; PUJOLAR, 1991.

tència d'interacció interètnica ja permet pensar que les diferents manifestacions interactives reflectides pels membres de les dues comunitats objecte d'estudi podrien ser considerades com indicadors⁴ i marcadors⁵ sociolingüístics. Així, la caracterització específica d'aquestes variables sociolingüístiques sembla que podria estar relacionada amb el sentiment de pertinença a cada grup, el grau de lleialtat social i lingüística, i l'índex de contacte amb l'altre grup.

1.3. Identificació i hipòtesis

La presència d'elements lingüístics de dues llengües en un discurs bilingüe pot adoptar formes diferents i pot ser el resultat de processos força diferents. La majoria d'estudis que s'han portat a terme sobre el contacte de llengües a Catalunya tenen com a objecte d'estudi el discurs, més o menys bilingüe segons el parlant, d'informants catalanoparlants que alternen amb l'espanyol o manllevan paraules d'aquesta llengua. En canvi, ben poc es coneix sobre les característiques específiques que presenta el discurs, més o menys bilingüe també segons els parlants, dels castellanoparlants que viuen a Catalunya, tret dels casos recurrents i coneguts com són els préstecs: *engegar*, *plegar*, i altres.

L'observació qualitativa preliminar de la parla dels castellanoparlants de la Canonja permet afirmar que el discurs d'aquests informants és un discurs molt monolingüe, però que en alguns casos s'hi troben manifestacions de contacte lingüístic amb el català, com són, sobretot, els préstecs reconeguts esmentats més amunt, alguns canvis de codi i alternances,⁶ dels tres tipus coneguts (oracionals, intraoracionals i extraoracionals), i alguns calcs sintàctics i semàntics. D'altra banda, i aquesta és potser l'aportació més concreta d'aquest article, s'hi troben també paraules catalanes que podrien ser alternances d'un mot, o bé, préstecs *nonce*, o si es vol, manlleus únics, no repetits i no reconeguts.

Els préstecs *nonce* es diferencien dels reconeguts en el fet que «no són necessàriament recurrents, ni estesos, ni reconeguts pels parlants monolingües de la llengua receptora» (SANKOFF, POPLACK i VANNIARAJAN, 1990, 71). No obstant, comparteixen amb els préstecs ja establerts, la integració morfològica i sintàctica⁷ a la llengua receptora. El que sembla interessant d'esmentar aquí, perquè constitueix un dels problemes metodològics més importants de l'anàlisi empírica de dades bilingües, és la impossibilitat de distingir entre un préstec *nonce* i una alternança d'un sol mot, un context d'anàlisi que precisament reflexionen les dades que es presenten en aquest article.

2. LA COMUNITAT I LA MOSTRA

La localitat estudiada és la Canonja, una «entitat local menor» de 4.307 habitants, situada al sud-oest de Tarragona, que presenta un equilibri demogràfic entre la comunitat autòctona canongina i la comunitat immigrada.

La mostra per aquest estudi està formada per un total de set informants immigrants, dos informants més que els considerats a PUJADAS i TURELL (1993), ja que la mostra ini-

4. Variable sociolingüística que presenta estratificació social. Vegeu TURELL, 1984.

5. Variable sociolingüística que presenta no només estratificació social, sinó també estilística (TURELL, 1984).

6. A PUJADAS i TURELL (1993) s'utilitza el terme *canvi de llengua* (diagrama 1, pàg. 306) per descriure «l'ús de dues llengües, *juxtaposant*, frases o segments de frases d'aquestes» (pàg. 307). Posteriorment (TURELL, 1992; PUJOL i TURELL, 1993), es proposa el terme *alternança de llengua* per referir-se a la definició anterior, concretament aquest ús en el decurs d'un mateix torn d'un parlant, i el de *canvi de llengua situacional* per descriure un canvi a l'altra llengua, produït per un parlant quan interacciona amb un interlocutor diferent, canvia de tema de conversa o de context, i ho expressa en un torn diferent. Vegeu PUJADAS i TURELL (1990, 307) per a més definicions.

7. Com es veurà més endavant la integració fonològica no sembla ser tan rellevant.

cial global formada per autòctons (15) i immigrants (5) estava formada per vint, i actualment es treballa amb una mostra total de trenta-dos informants.

3. METODOLOGIA

3.1. *La recollida de dades*

El discurs dels informants castellanoparlants que ha estat objecte d'estudi va ser obtingut a través d'*històries de vida*,⁸ en el transcurs de les quals els informants van repassant el seu passat sense posar massa atenció a la forma emprada per expressar-ho. Aquest discurs s'ha analitzat des del punt de vista del rastre deixat per la llengua catalana en el discurs dels castellanoparlants, els quals en contacte amb la comunitat catalanoparlant mantenen paraules catalanes i alternen al català, a vegades de forma conscient, i altres de forma inconscient.

Aquestes manifestacions del contacte de llengües s'han correlacionat amb un *índex de contacte* elaborat a partir d'una enquesta per mesurar el grau de contacte i relació dels membres d'una comunitat amb els de l'altra.

3.2. *L'índex de contacte*

L'*índex de contacte* és l'instrument que ha permès correlacionar les variables del contacte de llengües amb el grau de contacte que, en aquest cas, estableixen els immigrants a la Canonja amb els autòctons canongins. Aquest índex s'ha elaborat amb la informació obtinguda a través d'una enquesta sobre les relacions familiars, d'amistat, de feina, d'activitat política i sindical, etc., de cada informant, sumant els valors assignats a cada pregunta d'aquesta, fins a arribar a una escala que oscil·la d'un a deu punts.⁹

4. ANÀLISI QUALITATIVA¹⁰

4.1. *Breus consideracions metodològiques*

La major dificultat per analitzar el contacte de llengües català-espanyol es troba en el fet d'haver de comptar amb un gran nombre d'informants,¹¹ ja que les manifestacions de contacte són menys nombroses que en el cas de l'espanyol al català. En altres paraules, el discurs dels immigrants és més monolingüe que el discurs dels autòctons catalans, com ha quedat demostrat en altres estudis (PUJADAS i TURELL, 1993, 310-312).

4.2. *El marc general d'observació*

Altres articles (PUJADAS i TURELL, 1993; PUJOL i TURELL, 1993) ja han parlat de la descripció i definició de les diverses modalitats de discurs que reflecteixen els immigrants

8. Instruments molt similars a l'entrevista sociolingüística.

9. 1 indica el mínim de contacte, i 10 el màxim de contacte amb l'altre grup.

10. Les mides encara reduïdes de la mostra i la caracterització bàsicament monolingüe del discurs dels immigrants no permet una consideració quantitativa de les dades.

11. En el cas de les dades que s'analitzen en aquest article, la mostra és molt reduïda (7 informants), amb la qual cosa els resultats s'han de considerar encara molt provisionalment.

en contacte amb els autòctons. Es tracta ara de perfilar, de forma encara molt provisional, alguns dels fenòmens específics que es poden detectar en aquestes modalitats, i s'haurà d'esperar fins a obtenir un nombre més substancial d'informants i, per tant, de dades, per poder portar a terme l'anàlisi quantitativa d'aquestes.

En primer lloc, s'ha de dir que els immigrants de la Canonja¹² amb poc contacte inter-ètnic amb membres de la comunitat autòctona mantenen un discurs més monolingüe en espanyol que els autòctons en les mateixes circumstàncies, ja que com ja s'ha descrit en altres treballs, tot i ser un discurs bastant monolingüe en català, la modalitat emprada pels autòctons reflecteix una gran quantitat de préstecs i calcs semàntics. En canvi, aquells immigrants amb un índex de contacte alt¹³ presenten una modalitat més bilingüe¹⁴ (PUJADAS i TURELL, 1993, 312) «amb llengua base espanyola plena de freqüents préstecs del català i canvis al català».¹⁵

Una altra diferència que defineix l'especificitat del contacte de llengües manifestat pels immigrants a Catalunya és el fet que aquest contacte no tan sols presenta variació sintagmàtica de fenòmens de contacte, sobretot, préstecs, calcs semàntics i alternances, sinó també paradigmàtica, és a dir, que un mateix mot —que segons les hipòtesis podria ser préstec *nonce* o alternança— apareix al llarg d'un determinat fragment analitzat, a vegades en català i altres en espanyol. Aquest punt ajudarà molt probablement a decidir si es tracta d'una o altra manifestació del contacte de llengües. El fragment següent il·lustra el que s'acaba de dir:

Fragment 1:

(...) «pero hay otros sitios que había un señor que tenía cuatro pueblos suyos y aquellas personas que trabajaban con él, pues yo me gusta decir las cosas así de claras, pues, ¡eh! los FILLS, los hijos que qué hacían, pues no podían tener estudios que podían, porque no podían (...) no había medios y claro aquellas personas, yo digo una cosa que una persona que no tenga UNA MICA de estudios, aunque sea pocos. ¡eh!, ¿no?».

LC/AF:5/88

En aquest fragment s'observa que la paraula *hijos* apareix a continuació del mateix substantiu en català: *fills*.

4.3. Manifestacions específiques del contacte de llengües

Els fenòmens més freqüents que reflecteix el discurs dels immigrants castellanoparlants en contacte amb els autòctons catalanoparlants de la Canonja són els canvis de codi situacionals, les alternances, els préstecs i els calcs sintàctics¹⁶ i semàntics.¹⁷

12. No sembla agosarat de pensar que aquestes conclusions es poden fer extensives a la resta de la comunitat immigrada a Catalunya.

13. De sis o set punts, de deu que representa el total.

14. Que els autòctons en les mateixes circumstàncies.

15. De fet, aquesta cita permet plantejar la discussió sobre la impossibilitat de decidir si es tracta d'alternances o préstecs *nonce*.

16. Atès que el discurs dels immigrants reflecteix un nombre i varietat importants de calcs sintàctics, s'ha decidit que se'ls donaria un tractament monogràfic en un altre article.

17. Remetem el lector al diagrama inclòs a PUJADAS i TURELL (1993, 306), puntualitzant que el que apareix com a «canvi de llengua» en el diagrama s'especifica aquí com a canvi de codi situacional i l'alternança, d'altra banda, i els calcs sintàctic i semàntic es consideren a part, tot i que en el diagrama esmentat queden inclosos dins el «préstec».

4.3.1. *El canvi de codi situacional*

Tots els parlants presenten canvi de codi situacional, manifestació del contacte de llengües que s'ha definit (TURELL, 1992; PUJOL i TURELL, 1993) com un canvi de llengua resstringit situacionalment, és a dir, produït quan un mateix parlant canvia de llengua d'un torn a un altre, ja sigui per un canvi d'interlocutor,¹⁸ de tema de conversa, o de context. En les dades que es presenten en aquest article la freqüència més alta de canvis de codi situacional la presenten els parlants amb més contacte interètnic amb els membres de la comunitat catalanoparlant, com és el cas dels fragments que es presenten a continuació:

Fragment 2:

- I: (...) *«pero bueno, el Ayuntamiento tiene el arma, o pasáis por donde tenéis que pasar, o no se amplia más, o no das más permiso, lo que pasa que claro como por otra parte (...)»*
- D: *«però jo trobo la gent que està molt (...)»*
(D = muller catalanoparlant).
- I: *«ESTÀ MOLT ESPANTADA, yo sé de gente que se ha ido a vivir a otro lado, se ha ido a Andalucía».*

(LC/PM: 35/92)

Fragment 3:

- I: *«porque yo le voy a decir la verdad, yo como muchos dicen: apunta a ese porque sea negro o sea eso. Yo no, porque yo he estado en esto en Lérida, con un amigo, dice vente allí unos cuantos días que vamos (...)»*
- D: *«a la poma».*
D = muller catalanoparlant.
- I: *«A LA POMA, y estuve tres semanas con tres negros».*

(LC/AF:7/88)

4.3.2. *L'alternança de llengües*

La majoria dels parlants de la mostra (4 de 7) produeixen alternances de l'espanyol al català, i a l'inrevés, però són molt més freqüents en el cas dels parlants amb un índex de contacte amb membres de l'altra comunitat força alt (entre 4 i 6). Cal recordar que l'alternança de llengües es defineix com aquella manifestació de contacte lingüístic que apareix en el decurs del mateix torn d'un parlant. Es designa com a alternança oracional, si aquesta implica una oració; com a intraoracional, si l'alternança o l'altra llengua es produeix entre components de l'oració o d'un sintagma verbal o nominal; i com a extraoracional, si té implicacions discursives: interjeccions, exclamacions, etc.

El fragment 4 presenta una alternança oracional, tot i que el torn del parlant ha estat interromput per la investigadora:

Fragment 4:

- I: *«Sí, ya bueno, pues cuando ya te dejan más libertad los papis, ¿no?»*
- E4: *«Sí, ya bueno cuando ya te dejan más libertad los papis, ¿qué?»*
(E4 = investigadora)

18. Especificant una mica més, s'hauria de dir que aquest canvi pot implicar que el parlant canvia de llengua perquè canvia l'interlocutor, o que el mateix interlocutor decideix canviar de llengua, i el parlant es fa ressò d'aquest canvi.

- I: «Pues, ¡eh!, pues bueno que T'AJUNTES AMB LA GENT DE CLASSE y luego lo que hacíamos nosotros era, me acordaré siempre de que íbamos y como es un pueblo que dentro de lo que cabe, pues hay huertos, hay campo (...)»

(LC/SG:7/87)

El fragment 5 presenta una alternança intraoracional, del català a l'espanyol, en la primera part del fragment, segons la qual l'element adverbial es realitza en català i la resta de la frase en espanyol; més endavant, el parlant alterna el català una altra vegada, o manlleva una paraula del discurs del català:¹⁹

Fragment 5:

- I: «Vull dir, això no vol que és una cosa, doncs també *ME GUSTA ME GUSTA LA GENTE AQUÍ SE HACEN* la festa *Y SE ACABÓ Y EL QUIEN QUIERE QUE VAYA Y CON EL TIEMPO PUES YA IRÁ LA GENTE* (...)»

(LC/PM:25/92)

Al fragment 6 es pot observar una alternança intraoracional que, d'alguna manera, ha estat influïda pel torn previ de l'interlocutor:

Fragment 6:

- I: «No, no hay.»
D: «No veus a ningú.»
I: «No, no se ve A NINGÚ.»

(LC/AF:19/88)

En aquest últim fragment el parlant inicia la frase en espanyol, per acabar expressant el complement indirecte en català.

Si es consideren els tres fragments conjuntament i les característiques dels parlants que els produeixen, s'observa que els tipus d'alternances són diferents, en el sentit que unes són alternances curtes de components del sintagma nominal, mentre que les altres impliquen fragment més llargs. Tenint en compte que els tres informants tenen un índex de contacte alt, s'ha de pensar en la intervenció d'un altre factor per explicar aquestes diferències. La resposta es troba en la diferència de nivell de català que tenen uns i altres, ja que mentre SG i PM són persones que han rebut instrucció formal en català, AF no n'ha rebut cap.²⁰

De fet, des del punt de vista teòric cap dels exemples d'alternança d'espanyol a català trobats en el discurs dels immigrants castellanoparlants de la Canonja sembla contradir el principi d'equivalència postulat per POPLACK (1981),²¹ segons el qual l'alternança entre dos elements oracionals és possible, sempre que aquests elements segueixin el mateix ordre en les dues gramàtiques monolingües. O dit d'una altra manera, aquest principi d'equiva-

19. Aquesta qüestió serà argumentada més endavant.

20. Es recorda que com més coneixement de les llengües en contacte, més possibilitats de mantenir els sistemes per separat i, per tant, de produir més alternances entre una i l'altra llengua, que no pas altres fenòmens.

21. Inicialment proposat per LIPSKI (1978) i PFAFF (1979), i posteriorment revisat a SANKOFF i MAINVILLE (1986a, 1986b).

lència permet l'alternança entre llengües que no difereixen massa en el seu ordre de paraules (WO). En aquest sentit, doncs, el català i l'espanyol, amb ordre de paraules bastant semblant,²² ofereixen poca evidència per comprovar la validesa d'aquest principi.

Finalment, les dades considerades també presenten exemples d'alternança extraoracional, és a dir, cues comunicatives emprades pels parlants per confirmar alguna cosa o demanar un aclariment. Els fragments 7 i 8 il·lustren aquest tipus d'alternança:

Fragment 7:

El: *¿Le molesta?*

I: *No, I ARA, no, no gracias.*

(LC/AF:29/88)

Fragment 8:

I: *«Y todo eso, iba uno, de eso de andaluz, allí a la excursión aquella, y entonces estaba hablando así, me dice OI, deben hablar español porque eso es como si ladraran (...)»*

(LC/AF:13/88)

4.3.3. *Els préstecs*

Alguns dels préstecs que han produït els immigrants castellanoparlants de la Canonja són préstecs freqüents en el discurs dels castellanoparlants en general. S'ha de recordar que els préstecs són unitats lingüístiques que s'han integrat fonològicament, morfològicament i sintàcticament a la llengua receptora, i que són més o menys estables i, per tant, recurrents en la parla dels individus i de la comunitat. Així, en les dades considerades s'han trobat, entre altres, préstecs com *pençar* («*bueno, en la primera etapa sí, en segundo ya pues un poquillo, y después en séptimo fue cuando ya PENQUÉ, una me quedó, no sé qué, pero una*» (LC/SG: 17/88), *colla* («*después de que me introdujo en la COLLA este y otro*» (LC/SG:27/88), i altres encara més freqüents i establerts com *engegar*, *plegar*.

Altres préstecs són menys freqüents, però encara reflecteixen la integració lingüística a la qual s'ha fet esment més amunt. Són paraules conegudes pel parlant i que aquest utilitza esporàdicament. En aquest grup es poden esmentar: *aprofitar* («*y tienes terrenos para instalarte en tu casa, lo APROFITAS mejor, y le sacas más sustancia que si tienes que ir a casa del vecino*» (LC/AS: 7/88); *petar* «*mira como arde, no ha petado, pues si antes no ha PETADO, no PETARÁ* (LC/PM: 92/35); *xarrar* «*hay personas, hay personas que no se apañan de otra manera, o no trabajan tanto, van a los juegos, van a esto y se XARREN y todo eso*» (LC/AF:24/88)); *rasa* («*y yo tuve unas palabras con el señor alcalde, que entonces en aquella fecha, por una RASA de la acometida de mi casa,* (LC/AS: 21/88)); *entremedias*, «*más que nada yo soy ENTREMEDIAS*» (LC/SG:5/88)), i altres.

Tot i que no es pot portar a terme una anàlisi quantitativa d'aquesta manifestació del contacte de llengües, el que sembla clar és que la majoria de préstecs són paraules de contingut, verbs i substantius, i no funcionals, fet que corrobora i confirma les conclusions generals sobre préstecs.

22. Excepte en el cas del sintagma nominal que en principi no permetria una alternança entre adjectius i substantius, ja que seria contrari a l'ordre de paraules en espanyol.

4.3.4. *Els calcs semàntics*

La majoria dels parlants de la mostra han produït calcs, tant sintàctics²³ com semàntics. Els calcs semàntics no són gaire fàcils d'identificar, ja que la situació de contacte entre el català i l'espanyol ha estat tan llarga i continuada que moltes vegades passen desapercebuts, i es consideren part integrant de la varietat d'espanyol que es parla a Catalunya.

En aquesta variable del contacte de llengües s'inclouen no solament aquelles expressions idiomàtiques i frases fetes: *de primeras* «yo no sé, es que no sé ni cómo me enteré la verdad, no sé, quizás fuera José que, bueno, DE PRIMERAS me dijo que era barrio y después me dijo ya es pueblo» (LC/AH:23/88); *saber mal* «sí, que ¡eh! me SUPO un poco MAL, como éramos críos, ¿no? (LC/SG:6/88)); *la mar de bien*, «incluso, claro, yo allí en Barcelona, no me relacionaba más que con unas primas de José, que vivíamos puerta por puerta y me iba la MAR DE BIEN, pero fue llegar aquí y la verdad es que hasta me encerraba en casa porque no quería ni ver ni hablar con nadie» (LC/AH:2/88)), sinó també els calcs de connectors de discurs com, *a más a más*, i aquelles paraules que tot i existir en espanyol amb un altre significat, manlleven del català el sentit de la paraula en aquesta llengua. En aquest grup s'inclouen paraules com *grande*, «los míos han estudiado los dos porque ¡eh! el GRANDE ha estudiado y el pequeño también» (LC/AF:27/88)); *una pila de años* «y lo hicieron rápido y urbanizado está todo urbanizado, me acuerdo cuando la urbanización hace UNA PILA DE AÑOS, me acuerdo haber venido a bañar por aquí a las balsas» (LC/PM:9/92)), i altres.

4.4. *Alternança de llengües o préstecs nonce*

La dificultosa identificació entre alternances d'un sol mot i préstecs *nonce*, ha provocat una literatura extensa relacionada amb el tema (MOUGEON *et al.*, 1985; POPLACK, 1980; POPLACK i SANKOFF, 1984; POPLACK, SANKOFF i MILLER, 1988; POPLACK, SANKOFF i POU-SADA, 1982), i bàsicament encaminada a la recerca de criteris vàlids d'identificació d'aquestes dues manifestacions del contacte de llengües, i a l'establiment de les relacions entre els factors fonològics, morfològics, sintàctics i socials que afecten l'assimilació o integració d'aquestes en les pràctiques lingüístiques de les comunitats bilingües. Així, SANKOFF, POPLACK i VANNIARAJAN (1990, 74) plantegen que per a les dades que fan referència a Puerto Rico, una de les hipòtesis amb la qual van treballar era que «els préstecs de l'anglès s'integraven fonològicament, morfològicament i sintàctica, eren recurrents i estesos, i que una paraula que no satisfecia aquests criteris només podia ocórrer en un discurs anglès monolingüe, o en alternances d'espanyol a anglès». De tota manera, aquests autors, també esmenten que el préstec forma part d'un procés molt més productiu que tot això i que no es troba restringit per aquests factors. Sobretot, cal esmentar que ni la integració fonològica, ni les característiques «socials» de la recurrència de la parla d'un individu i de la distribució en la comunitat semblen ser condicions *sine qua non* per definir aquest préstec o manlleu, que ells anomenen *nonce*.

S'han proposat alguns criteris per distingir entre alternança i préstec *nonce*: d'una banda, la freqüència d'aparició de la mateixa paraula en el discurs d'un mateix parlant; el préstec *nonce*, és poc estès i, per tant, si una paraula no integrada apareix diverses vegades, es pot pensar que es tracta d'una alternança més que d'un préstec *nonce*; d'altra banda, l'existència de variació, és a dir, el fet que algunes vegades una paraula apareixi en català, i altres en espanyol. Aquest criteri no sembla massa convincent, perquè també pot

23. Que seran tractats en un altre treball.

haver-hi variació en l'ús dels préstecs quan es tracta de parlants amb poc coneixement de la llengua catalana. De fet, sembla que l'ús conscient d'alternances al català està amb relació proporcional al nivell de coneixement: com més nivell, més possibilitats de mantenir els dos sistemes per separat i, per tant, una freqüència més alta d'alternances i menys ús de préstecs.

El que s'acaba de dir queda il·lustrat en els fragments següents produïts pel mateix parlant castellanoparlant, amb un índex de contacte prou alt (6):

Fragment 9:

- I: «*pues no me gusta decir las cosas así de claras, pues ¡eh! los FILS, los hijos que nacían, pues no podían tener los estudios que podían porque no podían.*»

(LC/AF:5/88)

Fragment 10:

- I: «*y hay que tener una economía muy buena para hacer eso, lo mismo LO FILL que LO padre, ¡eh! LO FILL estudiar pa para salir ENDAVANT y los padres pa para ir dando CÉNTIMOS pa ir manteniéndolos, y eso muchos no lo tienen ganas, se creen que LO FILL, muchos lo tienen, no sé cómo decirte, que a los diez años salen del colegio, venga ya A TREBALLAR, porque hay que y yo mira, cada uno es como es, pero lo más bueno que hay una persona que tenga UNA MICA de estudios y todo eso hay mucha diferencia.*»

(LC/AF:28/88)

Aquest fragment presenta diferents exemples d'identificació dubtosa entre alternances i préstecs *nonce*, concretament un exemple d'una sola paraula: *endavant*, que podria ser tant una alternança com un préstec *nonce*, ja que apareix una sola vegada en el discurs d'aquest parlant. *Céntimos* es pot classificar com a calc semàntic, ja que tot i que la paraula *céntimo* existeix en singular, l'ús plural ha estat manllevat del català per significar 'diners'. Els altres exemples són sintagmes nominals (lo fill), frases d'infinitiu (a treballar) i un quantificador (una mica).

De fet, quan s'escolten les gravacions s'aclareixen els dubtes i, per tant, el criteri d'integració fonològica i morfològica²⁴ sembla determinant. Que les realitzacions de la paraula *fill* són alternances ho demostren dos criteris fonamentals: un és el fet que no hi ha integració fonològica a l'espanyol, i l'altre està relacionat amb el context sintàctic, ja que tot i que en el fragment 9 no és possible de saber si l'article és espanyol o el català, en el fragment 10 no hi ha cap dubte que l'article és la variant catalana del Camp de Tarragona. Ja s'ha dit que les paraules funcionals no s'acostumen a manllevar i, per tant, no sembla agosarat de dir que si és una alternança ho és de tot el sintagma nominal, i no tan sols de l'article. En canvi, *treballar* sembla més un préstec *nonce*, ja que la paraula ocorre amb integració fonològica. Finalment, *mica* sembla també un préstec *nonce*, ja que l'article és igual en català i, per tant, és impossible de decidir on comença l'alternança cap a l'altra llengua, i la paraula es pronuncia igual en català i en espanyol. A més a més, només apareix una vegada en el discurs d'aquest parlant.

24. Ja s'ha dit que el criteri sintàctic per valorar si es tracta d'una alternança no té massa rellevància en relació amb el català i l'espanyol, perquè aquestes dues llengües tenen ordres de paraules molt similars, excepte dins el sintagma o frase nominal on l'ordre d'adjectius i substantius difereix.

5. CONCLUSIONS

Resumint, el que sembla clar és que les dades considerades només permeten una visió qualitativa dels diferents fenòmens del contacte de llengües produïts pels immigrants castellanoparlants. De les dades es desprenen dues conclusions. La primera és com una mena de *desideratum*: cal comptar amb moltes més dades per tal de poder proposar conclusions més definitives. Aquestes dades, però, han de provenir de sectors i contextos diferents, ja que el que s'ha presentat en aquest article és representatiu d'un context d'interacció molt idiosincràtic: les relacions interètniques en una comunitat bastant tancada. En aquest sentit, el grau de contacte entre parlants de les dues comunitats que conviuen a la Canonja ha estat un dels factors determinants de les característiques de les modalitats de discurs que empren aquests. Però també és evident que si es consideren altres comunitats, altres sectors i altres situacions socials i lingüístiques, nous criteris i factors hauran de ser proposats. Molt específicament, un dels factors que s'haurà de tenir en compte a l'hora d'identificar alternança de préstec és la capacitat dels parlants de participar en converses quotidianes monolingües i gramaticalment acceptables.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDAS, A. (1991), «Planning change in code-switching: theoretical and practical inferences from the Catalan case», *Papers for the Symposium on Code-switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and Perspectives*, Barcelona (1991), pp. 93-123.
- BIERBACH, C. (1991), «Bilingual communication and code-switching in a Barcelona neighbourhood», *Papers for the Symposium on Bilingual Studies: Theory, Significance and Data*, Barcelona (1991), pp. 497-504.
- BOIX, E. (1990), «Language choice and language switching among young people in Barcelona», *Papers for the Workshop on Concepts, Methodology and Data*, Basilea (1990).
- CAMBRA, M. (1991), «Les changements de langue en classes de langue étrangère, révélateurs d'une certaine organisation du discours», *Papers for the Symposium on Code-switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and Perspectives*, Barcelona (1991), pp. 125-140.
- LIPSKI, J. M. (1978), «Code-switching and the problem of bilingual competence», a M. Paradis (ed.), *Aspects of Bilingualism*, Columbia, SC, Hornbeam, pp. 250-264.
- MOUGEON, R., BENIAK, E. i VALOIS, D. (1985), «Variation in the phonological integration of loanwords in a bilingual speech community» (Working paper). Toronto, Centre for Franco-Ontarian Studies.
- NUSSBAUM, L. (1990), «Plurilingualism in foreign language classroom in Catalonia», *Papers for the Workshop on Impact and Consequences: Broader considerations*, Bruxelles (1990), pp. 141-163.
- Papers for the Workshop on Concepts, Methodology and Data*, (1990a), Network on Code-switching and Language Contact, ESF Scientific Networks, Basilea, 1990.
- Papers for the Workshop on Constraints, Conditions and Models*, (1990b), Network on Code-switching and Language Contact, ESF Scientific Networks, Londres, 1990.
- Papers for the Workshop on Impact and Consequences: Broader Considerations*, (1990c), Network on Code-switching and Language Contact, ESF Scientific Networks, Bruxelles, 1990.
- Papers for the Symposium on Code-switching in Bilingual Studies: Theory, Significance and perspectives*, (1991), Network on Code-switching and Language Contact, ESF Scientific Networks, Barcelona, 1991.
- PFAFF, C. (1979): «Constraints on language mixing». *Language*, 55, pp. 291-318.
- POPLACK, S. (1980), «Sometimes I'll a sentence in Spanish y termino en Español», *Linguistics*, 18, pp. 581-618.
- POPLACK, S. (1981), «Syntactic structure and social function of code-switching», A. R. Duran (ed.), *Latino discourse and communicative behavior*. Norwood, N.J.: Ablex, pp. 169-184.
- POPLACK, S., i SANKOFF, D. (1984), «Borrowing: The synchrony of integration», *Linguistics*, 22, pp. 99-135.
- POPLACK, S., SANKOFF, D., i MILLER, C. (1988), «The social correlates and linguistics processes of lexical borrowing and assimilation», *Linguistics*, 26, pp. 47-104.
- POPLACK, S., SANKOFF, D., i POUSADA, A. (1982), «Competing influence on gender assignment: variable process, stable outcome», *Lingua*, 57, pp. 1-28.
- PUJADAS, J., i TURELL, M. T. (1993), «Els indicadors sociolingüístics del contacte interètnic», *Actes del IXè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Alacant/Elx, pp. 301-318.
- PUJOL, M. (1991), «Emploi de langues et alternance de langue. Comportements différents chez deux générations de migrants», *Papers for the Symposium on Bilingual Studies: Theory, Significance and Data*, Barcelona, (1991), pp. 533-545.

- PUJOL, M., i TURELL, M. T. (1993), «El préstamo en una comunidad interétnica: una primera aproximación teórica», *Actas del XI Congreso de AESLA*, Valladolid.
- PUJOLAR, J. (1991), «Language choice and code-switching in a Catalan television programme», *Papers for the Symposium on Bilingual Studies: Theory, Significance and Data*, Barcelona (1991), pp. 547-505.
- SANKOFF, D., i MAINVILLE, S. (1986A), «Code-switching of context-free grammars», *Theoretical Linguistics*, 13, pp. 75-90.
- (1986b), «Un modèle pour l'alternance de langue sous la contrainte d'équivalence», *Revue Québécoise de Linguistique*, 15, pp. 233-246.
- SANKOFF, D., POPLACK, S., i VANNIARAJAN, S. (1990), «The case of the nonce loan in Tamil», *Language Variation and Change*, 2, núm. 1, pp. 71-101.
- TURELL, M. T. (1984), *Elements per a la recerca sociolingüística a Catalunya*, Edicions 62.
- TURELL, M. T. (1992), «Code-switching as communicative design», *Actas del XVII Congreso de AEDEAN*, Valladolid.
- TURELL, M. T. (en premsa), «Una primera aproximació a l'anàlisi quantitativa dels préstecs», Secció de Llengua i Literatura, Filial de l'Institut d'Estudis Catalans.
- TUSÓN, A. (1990), «Catalan-Spanish code-switching in interpersonal communication», *Papers for the Workshop on Impact and Consequences: Broader considerations*, Brussel·les (1990), pp. 167-186.